Modeller fångar inte det verkliga livet

Denna text är en ostrukturerad, onyanserad, icke objektiv, vredgad sorgesång. Men också en text om glädje, möjligheter och alldeles fantastiska ögonblick.

Text: Carina Håkansson | Prenumerera | Krönika i SocialPolitik nr 4 2009

I mitt arbete möter jag dagligen andra människor. De människorna påverkar och berör mig. Av och till så mycket att det förändrar både mig och det liv som jag lever. På samma sätt som jag hoppas och tror att jag också påverkar och berör dem jag möter. Att mötet med mig och vårt gemensamma arbete kommer att vara till nytta.
Jag är långt ifrån ensam om att ta del av människors liv i mitt arbete. Det delar jag med massor av andra. Socialarbetare, lärare, sjuksköterskor, förskollärare, terapeuter, psykologer, poliser… Tillsammans har vi mängders mängder att berätta om hur livet ter sig för dem vi möter.
Om hur det är att vara tolv och enligt andra ha en sjukdom som heter ADHD. Eller att efter ett besök på BUP ha fått en diagnos som kallas autism. Eller att äta fyra olika mediciner varje dag för något som kallas schizofreni. Eller att flytta från sin familj till en annan familj för att pappa har slagit sönder mamma. Eller att leva i någon annans källare månad efter månad för att de vuxna är livrädda att bli avvisade till kriget de flydde ifrån. Eller att skära sig i armarna för att någon ska lyssna på hur det är att inte ha några ord. Inga ord idag, men kanske i morgon. Och då är det för sent att förklara för då har de redan bestämt sig för vad det är för fel på mig.

Det är fel på mig! Det är något som är fel med henne! Vad

märkligt hon svarade på den frågan! Du skulle inte ha svarat si, du skulle ha svarat så! Det här går inte att förstå! Så konstigt att hon gör så! Men sådär är väl inte normalt! Nog hade man kunnat vänta sig att …!
Och tiden går och hopplösheten breder ut sig. Och diagnoserna. Och manualerna. Och tabellerna. Och rutorna att fylla i. Och alla hoppfulla metoder. KBT. ADD. NRP. ADHD. BBIC…
Jag önskar så att vi som arbetar med andra människor skulle berätta om det som skedde innan bokstavsförkortningarna blev ett faktum. Innan det gått så långt att Peter hoppar från bron. Innan bilar sätts i brand och fönsterrutor besinningslöst slås sönder. Innan familjen bestämmer sig för att de inte längre kan låta fjortonåringen bo kvar hemma. Jag drömmer om att vi som arbetar med andra människor ska berätta om dem som vi möter. Med allt de är och allt de var. På gott och ont. Om det vackra och det fula. Om det där med att vara en människa bland andra människor.
Men det sker inte!

Eller för att vara lite mer nyanserad. Det sker så ytterst sällan. När vi som arbetar med andra människor ska beskriva vad det är vi gör, sker det som oftast på ett distanserat, ganska livlöst sätt. Själlöst nära nog. Gärna i tabellform och med mycket vetenskaplig forskning som referenslitteratur. Vi skriver om manualer, tabeller, diagnoser, metoder. I vår strävan att förhålla oss vetenskapligt och teoretiskt korrekta har det viktigaste av allt gått förlorat. Människan och hennes liv. I all sin oerhörda komplexitet och igenkännbarhet. Enkelhet. Motsägelser. Drömmar. Skönhet och ondska.
Jag vänjer mig aldrig vid distanserade förenklingar! Aldrig vill jag nöja mig med det. Tack Gode Gud i himmelen, säger de som jag arbetar med. Dock, inte alltid. Ibland finner de mig alltför krävande, svår och sträng. Både de som kallas klienter, terapeuter och familjehem. Men mest uppmuntrar de mig att fortsätta berätta, om hur både väldigt svårt och vansinnigt vackert det är att vara en människa bland andra människor. Och att det inte finns en enda heltäckande manual

eller diagnos som tillnärmelsevis kan beskriva mänskligt liv och varande.

Igår var jag på bio med en vän. Vi såg två filmer. Den första handlar om Roy Anderson och hans film Sånger från andra våningen. I filmen berättas om nödvändigheten av mod, av att bli berörd, av att tro på både sig själv och på den andre. Den berättar också om vanmakt, förtryck, död och ondska. Den andra filmen Älvens Röst handlar om människor kring den stora Luleälv i norr. Om nu levande och om dem som en gång levde där. Älven berättar om människors längtan, om slitsamt arbete, sorger, glädje och kamp. Och om hur vi alla på ett eller annat sätt har med varandra att göra.

Varför berättar vi som arbetar direkt med människor så sällan om det? För att det gör alltför ont? För att det berör? För att vi också då blottar oss själva?
Jag minns ett av förra årets Sommar program med Marie Louise Ekman då hon berättade om sin pappa. Han hade lärt henne, sa hon, att det finaste man kan göra är att blotta sig själv. Riktiga människor blottar sig själva, sa hennes pappa. Jag vet inte riktigt vad en riktig människa är, men jag tror att det är en människa som inte gömmer sig alltför mycket, som utsätter sig också för det som är svårt.

Ibland får jag för mig att vi som arbetar med andra människor får lära oss hur en ”normal” människa ska vara och reagera. Och att livet inte ska kännas. I alla fall inte alltför mycket eller alltför uttrycksfullt. Hur ska man annars kunna förstå den extremt manualfixerade tillvaro som kommit att prägla professionella rum? Att terapeuten på Barn och ungdomspsykiatrin ”måste” sätta en diagnos på varje barn och ungdom som är där. Varje gång. Och att vi kommit att förklara politiska, sociala och strukturella skeenden och system som individuella sjukdomar. Barn och unga (gamla med för den delen) som reagerar och med sin kropp och med sina ord uttrycker smärta, sorg eller vrede förklaras som psykiskt icke fungerande.

Hur gick det till? Att vi som utbildat oss och engagerat oss och, hoppas jag, en gång i alla fall hade en idé om vad vi ville med våra jobb och oss själva, blev delaktiga i detta. Hur gick det till att det blev så här? Att vi tystnade och överlät berättandet till professorer och teknologie doktorer. Och vad värre är, förråder dem som söker vår hjälp.
Den hjälpen som bland annat handlar om att orka vara med en annan människa i det som upplevs svårt och obegripligt. Det där som den egna familjen inte alltid mäktar, inte minst därför att de själva är alltför nära den det handlar om. Det som gör ont låter sig inte alltid enkelt förklaras. Det tarvar tid. Det handlar om att våga. Att vara beredd på att dela det som är svårt. Att ibland inbegripa många människor i ett samtal. Att våga tillstå att man själv inte begriper eller vet precis vad det ena eller andra beror på. Det behövs oftast heller inte. De allra flesta av oss vet själva vad det är som plågar oss och hur det som plågar oss kan lindras. Om vi bara tar oss tid att lyssna. Om vi bara tar oss tid att vara där.

Detta är inte objektivt, det varnade jag för redan i början. Jag är för det allra mesta väldigt nyanserad, uppfostrad och inkännande. Så tror jag i alla fall. Men nu gick det inte längre att låta bli, att säga det jag faktiskt måste säga. Att vi faktiskt har en skyldighet, både gentemot oss själva och varandra att tala om det som händer runtom kring oss. Hur jävla obehagligt det än är. Och hur många vrångstrupar vi än kommer att sätta i våra halsar.

Carina[at]familjevardsstiftelsen.se
Carina Håkansson

PS. Jag ringde Socionomen och berättade om den konferens vi ska ha på mitt arbete i februari, om hur vi möter människor i professionella sammanhang – bortom det som kallas evidensbaserad forskning. Redaktören sa att det inte var intressant.
En stilla undran, vad är då intressant för socionomer och blivande socionomer?

Carina Håkansson gav nyligen ut boken *Att rymma både och* på Mareld förlag. Verksam vid Familjevårdsstiftelsen i Göteborg.

Läs mer
www.familjevardsstiftelsen.se om Vän- och Nätverkskonferensen 4–6 feb 2010.